

Op zoek naar een 'healing environment'

Merel Boer

Geestelijk verzorgers in verzorgingshuizen helpen bewoners en hun naasten om te gaan met grote vraagstukken zoals verdriet, angst of boosheid. Eva Broekhuijse, eigenaar van ontwerp bureau Lady Penelope te Eindhoven, heeft in haar beroepspraktijk al een aantal geestelijk verzorgers ondersteund door ruimtes te ontwerpen die helpen deze emoties letterlijk een plekje te geven. We spreken met haar over de impact van ruimtelijke vormgeving op welzijn en de bijzondere context van werken voor ouderen.

Allereerst: kunnen omgevingen echt een rol spelen in het welzijn van mensen?

'Ja, daar is bewijs voor. In de omgevingspsychologie worden dat "healing environments" genoemd of -wel helende omgevingen. Deze term wordt vaak samen gebruikt met "evidence-based design", ontwerp gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Er zijn dus veel studies naar gedaan. Die studies wijzen op een aantal cruciale aspecten. Om te beginnen moeten de "basics" op orde zijn, zoals rust, schone lucht en geen omgevingsstressoren. Daarnaast is het inzetten van het buitenleven belangrijk, bijvoorbeeld met verwijzingen naar de natuur. Verder moet een plek ruimte bieden aan sociale contacten en positieve prikkels bieden. Zintuiglijke prikkeling, bijvoorbeeld met geur of verschillende soorten materialen, reduceert stress. Die prikkels moeten wel aanpasbaar zijn om mensen een gevoel van controle over hun omgeving te geven. Denk aan dimbaar licht of keuzemogelijkheden wat betreft de muziek.

Als je specifiek voor ouderen ontwerpt, is het bovendien van belang om licht en contrast in te zetten ter ondersteuning van oriëntatie en het "lezen" van een ruimte. Je moet ook zorgen voor geluiddemping, bijvoorbeeld door verschillende materialen toe te passen; dat kan overprikkeling voorkomen. Wat je in de term "healing environment" eigenlijk ziet is dat je lichamelijk herstel kunt stimuleren door ruimtes te creëren die recht doen aan wezenlijke psychologische behoeften. Nu is lichamelijk herstel natuurlijk niet de prioriteit van geestelijk verzorgers, maar goed voor de geest zorgen is dat wel! Dit werkt overigens ook buiten het ziekenhuis. Het zijn eigenlijk universele ontwerputgangspunten waarmee je kunt bereiken dat mensen zich veilig, prettig, in control en gehoord voelen.'

Dat zijn interessante inzichten. Heb je die ook toegepast in verzorgingshuizen?

'Absoluut! Neem bijvoorbeeld de stillteruimte. Dat is een plek voor veel en soms complexe emoties: bezinning, het ophalen van herinneringen, verdriet en rouw. Om die emoties te kunnen doorleven, is een ruimte nodig waar je je veilig en vrij voelt. Dan ontstaat in het brein ruimte. En dat is iets waar vormgevers een bijdrage aan kunnen leveren. De eerste stillteruimte die ik heb ontworpen in een woonzorgcentrum was bij Vitalis Peppelrode in Eindhoven. Het moest een plek worden waar medewerkers, bezoekers en bewoners zich in konden herkennen, onafhankelijk van hun levensovertuiging.

De natuur en de vier seizoenen waren het beginpunt van het ontwerp: een lichtwand waarop nissen bij elkaar hangen. De nissen hebben de vorm van bloembladen in een geometrisch patroon. Behang met een motief van takken en bladeren versterkt de link met de natuur. In de ruimte zijn bovendien planten neergezet die heel het jaren bloeien en geur afgeven. Belichting en muziek kunnen aangepast worden, naar gelang de gewenste sfeer. De ruimte oogt lichtvoetig en maakt een serene indruk.

Als je kijkt naar hoeveel meer mensen de ruimte zijn gaan gebruiken, dan kun je spreken van een groot succes. Ook een andere stilleruimte, geënt op de natuur, ontvangt nu veel bezoekers. Bewoners vinden het een fijne plek, met name omdat je helemaal ondergedompeld wordt in een andere sfeer. Ook het grote verschil in licht met de andere ruimtes in het gebouw maken de stilleruimtes heel aantrekkelijk. Dat is heel belangrijk als je voor ouderen ontwerpt: de kwaliteit van het zicht neemt af, waardoor meer licht en contrast nodig zijn om alles goed waar te nemen.

Bij de stiltewand in Park Zuiderhout (in Teteringen) speelt de omliggende ruimte een belangrijke rol. Het meubilair in de kapel is ontworpen door Don van der Laan. De wand is mooi in harmonie met de rest van de ruimte. Ook in dit ontwerp speelt licht een belangrijke rol. De wand heeft rondom het paneel indirect licht, dat langs de zijkanten uitwaaiert. Daardoor komt het paneel op subtiel wijze los van de achtergrond. De nis die er al was krijgt zo extra diepte. Maar ook het licht bij de kleine altaartjes, dat over de wand naar boven uitwaaiert, is een mooi en sereen element.'

Hoe werk je, hoe pak je zo'n opdracht aan?

'Voor mij is niet alleen het eindresultaat belangrijk, maar ook het proces. Er zijn verschillende groepen mensen die zich beter moeten voelen in het nieuwe ontwerp. Bewoners en hun familie natuurlijk als eerste, maar ook verzorgers en ondersteunend personeel. Wat zijn hun ideeën, wensen, behoeften en ervaringen? Denk aan eisen aan hygiëne of een hele specifieke doelgroep. Het maakt de opdracht niet altijd eenvoudiger, maar door verschillende gebruikers in het ontwerpproces mee te nemen, kom je tot een beter ontwerp.'

Aan wat voor projecten werk je momenteel?

'Ik ben een project aan het ontwikkelen dat ik Microbos Buitenkamer noem. Het is iets heel kleins: een ruimte van drie bij drie meter, vol met planten, waar bewoners van een woonzorgcentrum op "slowdate" gaan met bewoners uit de buurt. Aan de hand van een verhaal word je begeleid om samen naar je omgeving te kijken. Het meubilair is ontworpen door een werkplaats voor ouderen. Dit project zoekt overigens nog steeds een plekje en financiering. En natuurlijk zou ik graag andere geestelijk verzorgers en instellingen helpen om een mooie stilleruimte te creëren waar iedereen tot zijn recht kan komen. Ik ga graag weer samen op designavontuur.'

M. Boer MA is humanistisch geestelijk verzorger bij Justitie te Alphen aan den Rijn en redactielid van dit tijdschrift. E-mail: m.boer@dji.minjus.nl. Website Eva Broekhuijse: www.ladypenelope.nl.

